

2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
3. Горячева К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: спец. 08.06.01. – К. : Вид-во "НАУ", 2006. – 17 с.
4. Загорельская Т.Ю. Финансовая безопасность предприятия как объект управления // Научные труды ДонНТУ. – Донецьк : ДонНТУ, 2006. – Вып. 103-4. – С. 215-218.
5. Коженювскі Л. Управління безпекою // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 1 (31). – С. 147.
6. Александров І.А., Орлова О.А., Половян А.В. Оценка финансовой безопасности промышленного предприятия // Научные труды ДонНТУ. – Донецьк : ДонНТУ, 2001. – С. 12-19.
7. Льяшенко С.М. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к ее оценке // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 12-19.
8. Папехин Р.С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий. – Волгоград : Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.
9. Горячева К.С. Формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства // Менеджер. – 2004. – № 2 (28). – С. 96-103.
10. Мних Є.В., Бутко А.Д., Большакова О.Ю., Кравченко Г.О., Никонович М.О. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства / за ред. проф. Є.В. Мниха. – К. : Вид. центр КНЕУ, 2005. – 232 с.
11. Моделирование економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін. / за ред. Геєця В.М. : монографія. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2006. – 240 с.

УДК 336.22

Доц. В.І. Блонська, канд. екон. наук –
Львівська КА

МАЙНОВЕ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ В ЕКОНОМІКАХ ДОБРОБУТУ

Проаналізовано основні групи податків на майно, розглянуто важливі принципи і особливості проведення майнового оподаткування. Узагальнено міжнародний досвід застосування податків ресурсно-майнової групи як вагомого джерела наповнення місцевих бюджетів.

Ключові слова: податок на особисте майно фізичних осіб, податок на майно юридичних осіб, податок на спадщину і дарування, податок на будинки та споруди, податок на землю, податок на транспортні засоби.

Assoc. prof. V.I. Blonska – L'viv commercial academy

Property taxation as an element of tax systems in the economy of welfare

Main groups of taxes on property are analyzed; the important principles and features of the holding of property taxation are considered. International experience of application taxes of resource-property group as an important source of filling local budgets is generalized.

Keywords: tax on private property of individuals, property tax of legal entities, tax on inheritance and gift, tax on buildings and facilities, land tax, tax on vehicles.

Інститут майнового оподаткування є важливою підсистемою податкових систем економік добробуту. У розвинених країнах в різноманітних формах сплачують податки ресурсно-майнової групи, які у західній літературі називають податками на багатство. Вони дають змогу не тільки акумулювати фінансові ресурси бюджету та інших державних централізованих фондів, а й слугують механізмом економічного впливу на суспільне виробництво, його структуру та динаміку, науково-технічний процес і підтримку соціальної рів-

новаги у суспільстві. Тому у сучасних умовах розвитку ринкових відносин в Україні об'єкт майнових податків потребує подальшого дослідження.

На сьогодні існує чимало напрацювань українських і зарубіжних економістів, що стосуються теорії оподаткування. Теоретичні проблеми оподаткування розкрито у працях А.М. Абдулгалімова, Б.Х. Алієва, О.Д. Василика, А.І. Крисоватого, В.М. Опаріна, А.В. Перова, Ю.О. Самури, А.В. Толкушкіна, Д.Г. Черника та ін. Попри це, недостатньо висвітлені питання майнового оподаткування в Україні, що потребує посиленого вивчення прогресивного зарубіжного досвіду щодо механізму сплачування податків ресурсно-майнової групи.

З огляду на зазначене, метою дослідження є аналіз майнового оподаткування як важливого складника податкових систем економік добробуту і істотної фінансової основи доходів бюджетів усіх рівнів.

Хоча найпоширеніша база майнових податків – це земля й будинки, в деяких країнах місцева влада залучає до податкової бази транспортні засоби, товарно-матеріальні запаси, обладнання й устаткування, нематеріальні активи. Величина податку може залежати від потенційної або ринкової вартості майна, річної орендної вартості.

У світовій практиці передбачено декілька груп майнових податків (рис. 1).

Рис. 1. Групи майнових податків

Існують дві форми оподаткування майна: на час його придбання і в процесі використання. Перша реалізується через механізми непрямих податків стосовно предметів споживання, при цьому поряд з фіскальною, податки виконують розподільчо-регулювальну функцію (диференціюючи у такий спосіб рівень добробуту населення). Друга – це оподаткування майна в період фактичного володіння або переходу права власності. Це більш ефективний механізм організації фіскальних відносин, ніж посилення податкового тягаря на фонд споживання [3, с. 99].

Податком на особисте майно обкладають майно фізичних осіб за врахуванням зобов'язань, що виникають у зв'язку з володінням цим майном.

Від оподаткування звільняються певні види майна, які підлягають оподаткуванню спеціальним податком. У Франції від оподаткування звільняється майно, яке використовується для професійної діяльності, твори мистецтва, певні види приватних колекцій (книг, марок). У Російській Федерації до об'єктів оподаткування не належать об'єкти житлово-комунальної власності, об'єкти охорони навколишнього середовища, утилізації відходів, пожежної безпеки, цивільної оборони, бюджетні установи, релігійні і культові споруди, науково-дослідні установи, які не провадять комерційної діяльності, незавершене виробництво. У США звільняється нерухомість урядових організацій, благодійних релігійних та інших некомерційних організацій, нематеріальні активи у 36 штатах, в 4 штатах – особисте майно фізичних осіб. У Іспанії не оподатковуються історичні та культурні цінності. У Німеччині для платника, який досяг віку 60 років, неоподатковувана сума зростає [5, с. 46-136].

Податок на особисте майно за єдиною ставкою сплачують у Бельгії (1 %), Данії (2,2 %), Німеччині (0,5 % – для приватних осіб, 0,6 % – для корпорацій), Японії (1,4 %), а також в Ісландії та Люксембурзі. Прогресивне оподаткування застосовують у Франції, Фінляндії, Норвегії, Іспанії, Швеції і Швейцарії. Особливостями цього податку є досить висока границя оподаткованої бази, з якої починається оподаткування, а також широка мережа пільг [1, с. 164].

Подібно до оподаткування особистого майна оподатковується майно юридичних осіб. Ці податки поєднує об'єкт оподаткування – сукупна вартість різних видів майна за вирахуванням зобов'язань, пов'язаних з володінням чи розпорядженням, та інших пільг, що надаються. Податок на майно підприємств є доволі новим як за часом запровадження, так і за механізмом нарахування.

Цей податок покликаний виконувати два завдання:

- забезпечувати бюджет стабільними надходженнями для фінансування бюджетних видатків;
- створювати стимули для звільнення від надлишкового майна, що не використовується в процесі господарської діяльності й, своєю чергою, зумовлює імобілізацію обігового капіталу.

Податок на майно юридичних осіб дає змогу здійснювати рівнонапружене оподаткування, формує систему важелів, що перешкоджають нераціональному зростанню основних фондів, особливо їх пасивної, замороженої частини. Його особливістю є віднесення на фінансові результати підприємства, при цьому розмір податкового зобов'язання залежить від середньорічної вартості майна (основних засобів, нематеріальних активів).

Оцінку майна здійснюють на основі ринкової чи кадастрової вартості, з використанням законодавчо встановленої методології на визначений термін. Разом з цим, оцінку вартості майна у США покладена на державних експертів, у Російській Федерації вартість майна фізичних осіб оцінює Бюро технічної інвентаризації, у Великобританії – Служба внутрішніх доходів.

Для оцінки ринкової вартості застосовується три методи:

- метод порівняння обсягів продажу, який передбачає аналіз дійсних угод купівлі-продажу об'єктів нерухомості, аналогічних до оцінюваного майна. Цей

метод використовується за умов активного ринку, коли наявний продаж об'єктів з подібними характеристиками;

- метод залишкової вартості (витратний підхід) полягає в оцінці вартості земельної ділянки, якби вона була незабудована, і додаванні до неї витрат на заміщення будинків та інших елементів благоустрою. Цей метод застосовується, якщо об'єкт нерухомості відносно новий, на ринку не укладалися угоди з аналогічним майном, а елементи благоустрою відносно унікальні. Витратний підхід також використовують для оцінки нерухомості промислового призначення;
- метод оцінки за прибутковістю: експерт-оцінювач визначає потенційний валовий рентний дохід майна за вирахуванням експлуатаційних витрат. Окреслений підхід застосовують переважно до об'єктів нерухомості, які дають фактичний рентний прибуток [2, с. 145].

У Канаді оцінка вартості майна є комбінованою і враховує вартість створення аналогічного майна, дохід від цього майна і ринкову вартість на момент його реалізації; у США оцінку здійснюють, виходячи з середньої ціни на землю і приміщення на певній території, у Російській Федерації – на основі даних про будівництво.

Особливістю оподаткування в Нідерландах є те, що власники сплачують податок за вищою ставкою, ніж орендарі, а у США – за вищою ставкою, ніж власники житла, сплачують податок власники основних виробничих фондів. У Німеччині пільги у формі зниження ставок передбачені для сільського і лісового господарств.

Поширення за кордоном набули такі податки на майно як податок на спадщину і податок на дарування. Різновиди таких податків та їх основні елементи у деяких країнах світу відображено у табл. 1.

У більшості країн обидва податки діють окремо, в деяких прийнятий єдиний податок зі спадщини і дарувань. Однак у першому випадку податки, зазвичай, регулюються загальними нормами, для них характерний загальний порядок визначення податкової бази. Майже у всіх розвинених країнах спадщина і дарування оподатковуються на центральному (федеральному) рівні.

Відомі два типи оподаткування податком на спадщину і дарування:

- коли оподатковується вартість всього спадку чи дарування (застосовують у США і Великобританії);
- коли оподатковується частка кожного одержувача майна (в інших розвинених країнах).

Ставки податку на спадок і дарування у всіх країнах будуються за складною прогресією. Зазвичай, і ставки, і сума, з якої починається оподаткування, диференціюються залежно від ступеня спорідненості. Наприклад, в Іспанії неоподатковуваної суми для далеких родичів не передбачено. В Італії від оподаткування звільняються батьки, діти та члени подружжя. По суті, податок на спадщину – це податок на спадкоємця, а не на сам процес переходу майна. Невід'ємним атрибутом податкових систем багатьох розвинених країн є податок на приріст капіталу, тобто прибуток, отриманий внаслідок збільшення ринкової вартості активів за наслідками їх продажу.

Табл. 1. Податок на спадщину і дарування

Країна	Об'єкт	База	Ставки
Великобританія	майно, що переходить у спадок	оцінна вартість майна за вирахуванням неоподатковуваної суми	40 %
Німеччина	майно, що переходить у спадок чи дарунок	вартість майна за вирахуванням неоподатковуваної суми, що залежить від міри спорідненості	прогресивні диференційовані залежно від вартості майна та міри спорідненості 3-70 %
Італія	майно, що переходить у спадок чи дарунок	вартість майна за вирахуванням неоподатковуваної суми	прогресивні диференційовані залежно від вартості майна та міри спорідненості 3-27 %
Іспанія	майно, що переходить у спадок чи дарунок	вартість майна за вирахуванням неоподатковуваної суми, що залежить від міри спорідненості та від повноліття спадкоємця	прогресивні диференційовані залежно від вартості майна та ступеня спорідненості 7,65-34 %
Австрія	майно, що переходить у спадок чи дарунок	вартість майна за вирахуванням неоподатковуваної суми	прогресивні диференційовані залежно від вартості майна та міри спорідненості
Швеція	майно, що переходить у спадок чи дарунок	вартість майна за вирахуванням неоподатковуваної суми, що залежить від міри спорідненості	прогресивні диференційовані залежно від вартості майна та міри спорідненості, сплачується ступінчасто 10-60 %
Сполучені Штати Америки	майно, що переходить у спадок чи дарунок	вартість майна за вирахуванням неоподатковуваної суми	прогресивні диференційовані залежно від вартості майна 18-50 %

Складено за виданням: Черник Д.Г. Налоги в рыночной экономике. – М. : Изд-во "Финансы" ЮНИТИ, 1997. – 383 с.

Податок на приріст капіталу застосовують у Данії, Ірландії, Португалії, Швейцарії та Великобританії. Продаж майна оподатковується спеціальним податком у Німеччині, Японії, Іспанії, Франції, Австрії, Бельгії, Греції, Італії, Нідерландах. У Німеччині в разі продажу землі сплачується податок у розмірі 2 % від продажної вартості. У Іспанії продаж рухомого майна оподатковується за ставкою 4 %, а продаж нерухомості – 6 % [5, с. 116]. В інших країнах оподаткування приросту капіталу регулюється положеннями законів про податки на доходи і прибуток. Об'єктом оподаткування є приріст вартості майна, тобто різниця між ціною реалізації майна і ціною його придбання, за вирахуванням витрат на утримання об'єкта власності. Визначення податкової бази при оподаткуванні доходів від реалізації і володіння майном завжди здійснюється з урахуванням індексу інфляції, на величину якого коригуються витрати на придбання й утримання майна шляхом вирахування з доходів від реалізації

або шляхом урахування під час визначення податкового зобов'язання на доходи у формі рентних платежів. Система індексації може застосовуватись для перерахунку первинної (закупівельної, балансової) вартості майна [4, с. 89].

Спеціальний податок на приріст капіталу юридичних осіб запроваджено в низці країн також з метою збільшення оподаткування доходів від спекулятивних операцій та операцій з майном. Великобританія та Ірландія належать до країн, в яких податок на капітал є традиційним.

Декларацію з податку на приріст капіталу платники податків заповнюють і подають самостійно, не очікуючи запиту з боку податкових органів. Суб'єктами оподаткування вважаються всі резиденти держави, які протягом податкового періоду реалізували приріст вартості активів, визначених як оподатковувані. Всі види майна, незалежно від місця розташування, розглядаються як об'єкти оподаткування податком на приріст капіталу – активи.

Спеціальні податки на окремі види майна характеризуються великою різноманітністю. Найчастіше такими податками оподатковуються житлові будинки, будівлі, споруди, забудовані і незабудовані земельні ділянки, транспортні засоби (вантажні і легкові автомобілі, мотоцикли, моторні човни, літаки тощо).

Усі податки на окремі види майна належать до регіональних чи місцевих, але часто загальна регламентація елементів і механізмів їх сплачування здійснюється на центральному (федеральному, конфедеративному) рівні. Спеціальні помайнові податки є історично традиційними. Частка надходжень від цих податків у загальному обсязі податкових надходжень у різних країнах істотно відрізняється. Серед податків на окремі види майна найбільшими є частки надходжень безпосередньо з нерухомості. Податок на нерухомість містить суму нарахованих податків на землю, будівлі і споруди. Нерухомість – це земля і розташовані постійно на ній будівлі та споруди.

Умови оподаткування будівель і споруд, зазвичай, диференціюються залежно від матеріалів будови, способів кріплення з землею, розмірів і призначення. Істотно відрізняються умови оподаткування житлових будинків і будівель промислового або іншого господарського призначення.

З усіх споруд, що постійно розташовані на території більшості країн Європи, стягують податок (крім тих, які звільнені від оподаткування). Постійно розташованими вважаються капітальні будівлі або споруди, які конструктивно чи технологічно пов'язані із землею, на якій вони розташовані, і які не можуть бути переміщені на інше місце без зміни своїх якісних чи інших характеристик. Основними видами споруд є: споруди чи укриття для людей, обладнання і запасів (майстерні, ангари, промислові приміщення будь-якого призначення), складські приміщення (резервуари, сховища), труби, споруджені міцно, твори архітектури і мистецтва, об'єкти комунальної інфраструктури – мости, набережні, тунелі, дамби, майданчики, що використовуються у виробництві і для розміщення реклами. В Італії до них не належать допоміжні приміщення (для утримання худоби, сільськогосподарської продукції, склади).

Ставка податку зі споруд встановлюється на основі кадастрової вартості з урахуванням витрат на управління власністю, страхування, амортизацію,

догляд і ремонт. Органи кадастрової інспекції визначають вартість житлового приміщення, користуючись загальною методикою, що діє на території країни.

Одним з найвагоміших податків на багатство та власність є податок на землю. Оподаткування земельних ділянок здійснюється з урахуванням господарського призначення. Існують відмінності системи оподаткування забудованих земельних ділянок, земель, що використовуються в сільському господарстві, і незабудованих земельних ділянок, що не мають сільськогосподарського призначення. Ставки цих податків зазвичай встановлюються у відсотках до кадастрової вартості земельної ділянки. В Італії оподатковуються лише земельні ділянки сільськогосподарського призначення. Від цих податків можуть звільнитися об'єкти, що перебувають у державній власності, у власності органів місцевого самоврядування, а також у власності низки організацій, перелік яких встановлюється законодавчо [4, с. 88]. Цей вид податку утримується щорічно з усіх видів власності, яка перебуває на території держави і не підлягає оподаткуванню податком зі споруд.

Податкові на житло підлягають споруди і приміщення, які є власністю усіх фізичних осіб і використовуються і як основне, і як додаткове місце проживання. Приміщення, що входять у склад будинку чи квартири і які власник чи користувач не використовує під житло, не вилучаються з бази оподаткування за цією статтею. Під оподаткування потрапляють також приміщення, задіяні для службових цілей (гаражі, підсобні кімнати). Також часто від оподаткування звільняються приміщення, призначені для проживання учнів шкіл, ліцеїв, коледжів, пансіонатів.

Ставка податку на житло є постійною для цього виду приміщень і визначається відповідно до кадастрової оцінки житла, в основу якої покладено фактичну вартість за офіційно затвердженою оцінною таблицею. Щороку здійснюється перерахунок цієї вартості відповідно до зміни цін і курсу національних валют [1, с. 168-169].

За економічним змістом податок на нерухомість є формою розподілу та перерозподілу національного доходу й використовується як додаткове джерело збалансування доходів і витрат зведеного бюджету. Оцінюється нерухоме майно за площею володіння та вартістю. За фізичними параметрами оподаткування здійснюється у Польщі та Чехії. У складі загальної системи оподаткування доходів фізичних осіб оподатковується нерухоме майно в Австрії, частина нерухомості у США, 2,5 % нерухомості в Данії, 2 % – в Іспанії [5, с. 114-130].

Податок з власників транспортних засобів є змішаним податком, бо стосується і юридичних, і фізичних осіб, це один зі способів акумуляції коштів для фінансування будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних шляхів загального користування. Сплачують його юридичні і фізичні особи, що мають власні транспортні засоби та інші самохідні машини і механізми, переказуючи суми податкових зобов'язань до місцевих бюджетів за місцем перебування платника. Ставка податку диференціюється залежно від потужності та об'єму циліндрів двигуна. Податок з власників транспортних засобів є в Японії, Італії, Іспанії, Німеччині, Франції та інших економічно розвинених країнах.

Головними принципами майнового оподаткування є:

- платоспроможність. Принцип горизонтальної справедливості передбачає, що з осіб з однаковим майном повинні утримуватись пропорційно рівні суми податків, а принцип вертикальної справедливості ґрунтується на прогресивному оподаткуванні залежно від вартості майна;
- нейтральність щодо впливу на економічну поведінку суб'єктів господарювання;
- фіскальна доцільність – витрати на адміністрування податку не повинні перевищувати надходжень від нього.

Для захисту малозабезпечених громадян досить часто запроваджується неоподатковуваний мінімум. Ще однією особливістю податку є те, що він здебільшого є місцевим, тобто право визначати ставки оподаткування надано органам місцевого самоврядування.

Отже, податки ресурсно-майнової групи є найпоширенішими у розвинених західних країнах і становлять вагомую частину фінансової основи доходів бюджетів усіх рівнів. Вибір податкової стратегії в Україні повинен ґрунтуватися на комбінованому підході, який передбачає використання прогресивних методів і фіскального досвіду щодо майнового оподаткування з урахування специфіки національної економіки.

Література

1. Заяц Н.Е. Теория налогов : учебник [для студ. ВУЗов]. – М. : Изд-во БГЭУ, 2002. – 220 с.
2. Калінюк Н. Податок на нерухомість – джерело бюджетних доходів // Вісник УАДУ при Президенті України. – 2003. – № 1. – С. 141-150.
3. Кучерявенко Н.П. Основы налогового права. – Харьков : Вид-во "Константа", 1996. – 320 с.
4. Перов А.В. Налоги и налогообложение : учебн. пособие / Перов А.В., Толкушкин А.В. – М. : Юрайт-М, 2002. – 555 с.
5. Черник Д.Г. Налоги в рыночной экономике. – М. : Изд-во "Финансы" ЮНИТИ, 1997. – 383 с.

УДК 330.332

Доц. Н.Г. Міценко; студ. С.В. Мизгала – Львівська КА

СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ СЕРЕД ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто витрати підприємства, їхні види та класифікація витрат. Проаналізовано поняття собівартості продукції підприємства, її види і положення. Встановлено, що собівартість продукції – це грошовий еквівалент, сплачений за товари та послуги, які повинні принести поточні чи майбутні вигоди для організації. Собівартість продукції відображає рівень витрат підприємства на її виробництво та комплексно характеризує ефективність використання ним усіх ресурсів, організаційний та технічний рівень виробничого процесу, рівень продуктивності праці.

Assoc. prof. N.G. Micenko; stud. S.V. Myzgala – L'viv commercial academy

An unit cost as economic category and its place is among the charges of enterprise

It is considered charges of enterprise, their kinds and classification of charges. The concept of unit of enterprise cost, its kinds and positions, is analysed. It is set that unit cost –